

secundum subsistentiam, *Neg.* Secundum praecisionem vel abstractionem intellectus, *Conc.* et *Neg. cons.* (1).

Oppon. 5.º Si universalia sunt realiter ipsa singularia, et non separata ab ipsis secundum esse, sicut singularia non sunt actu intelligibilia, ita nec universalia essent actu intelligibilia. Atqui consequens est falsum. Ergo et antecedens.

Resp. Dist. mai. Universalia non essent actu intelligibilia, si non apprehenderentur immaterialiter et abstracte, *Conc.* Si apprehenduntur abstracte, *Neg.*

Explico. Licet natura quae apprehenditur ut universalis eadem sit ac natura quae subsistit in individuis, secus minime posset de illis praedicari: tamen natura illa, uti saepius notatum fuit, habet modum essendi in intellectu diversum a modo quem habet in singularibus, ideoque est actu intelligibilis prout est in intellectu, et non prout est in singularibus. Quare natura materialis quae in se existit materialiter, nempe determinata ad singularitatem per principia materialia, et ideo non est actu intelligibilis, quia sic non potest movere virtutem intellectivam; in intellectu existit immaterialiter et abstracta a conditionibus individuantiis, ideoque est actu intelligibilis. Hinc eadem essentia prout in se subsistit singulariter, est intelligibilis in potentia, prout existit in intellectu universaliter, est intelligibilis in actu, et hanc intelligibilitatem accipit a virtute activa intellectus, quae vocatur *intellectus agens*. Singularitas autem, uti patet, non aufertur ab aliqua natura secundum rem, sed secundum considerationem, quatenus nempe intellectus percipit rem quae est in singularibus, non prout est singularis (2).

Oppon. 6.º Quando unum praedicatur de pluribus non secundum prius et posterius, est separatum ab illis. Atqui natura universalis, praesertim specifica, praedicatur de multis univoce et non secundum prius et posterius. Ergo universalia sunt separata a singularibus.

Resp. Dist. mai. Est separatum secundum considerationem, *Conc.* Secundum subsistentiam, *Neg.* *Dist. min.* Natura universalis praedicatur de multis per essentiam, *Conc.* Per participationem, *Neg.* Platonici quippe ad quos pertinet haec argumentandi ratio, ponebant singularia sensibilia denominari animalia vel homines, non quia in ipsis essentia animalis vel hominis reperiebatur; sed quia in ipsis erat participatio quaedam cuiusdam essentiae separatae, quae proprie et per se dicebatur animal vel homo. Aristoteles e contra eos coarguit demonstrans hanc positionem esse absurdam, cum praedicatum animalis dictum de homine, et praedicatum hominis dictum de Socrate sint praedicata quidditativa et essentialia, ideoque indicantia aliquid, quod

(1) *Metaph.* lib. III, lect. 9.

(2) *De spir. creaturis*, a. 9 ad 6; *De ver.* q. 2, a. 1 ad 1.

sit essentia subiecti, et non aliquid ad cuius similitudinem et participationem productum sit subiectum. Homo namque est essentialiter animal et non aliquid participans animalis. Socrates est essentialiter homo et non aliquid participans hominis, sicut Plato ponebat (1).

ARTICULUS V.

QUOMODO UNIVERSALIA SINT IN REBUS ET IN INTELLECTU.

QUAESTIONIS STATUS DEFINITUR. Ex iis quae contra Conceptuales et Ultrarealistas huc usque a nobis disputata sunt primum est concludere universalia esse partim in rebus, et partim in intellectu. Iterum ex quarundam difficultatum solutione, quoad tenus declarata etiam manet ratio, qua sunt in rebus et in intellectu. Verum ob rei de qua agimus praesentiam et subtilitatem, non erit inutile directe explanare et accuratius definire quonam pacto universalis inveniantur in rebus, et quonam pacto existant in intellectu. Et ut clarius procedamus, illud in memoriam revocandum, quod antea a nobis fuit declaratum; nimirum universale actu et positive accipi posse bifariam, vel pro aliqua essentia, natura, vel quidditate rei visibilis, cui ob aliquid in ipsa inventum intellectus attribuit intentionem universalitatis, puta *generis, speciei, differentiae*, vel pro ipsa intentione generis, speciei et differentiae. In primo casu habetur universale directum et obiectivum in praedicando; nam illa natura, essentia, vel quidditas praedicatur vel ut genus de speciebus, vel ut species de individuis; in secundo casu efflorescit universale formale et reflexum. Hoc quoad absolutam et perfectam rationem dicitur universale, quod non praedicatur de essentiis realibus prout sunt extra intellectum, cum intentio illa seu respectus universalitatis non tribuatur naturis realibus, nisi prout subsunt actui intellectus, idest naturis intellectis.

Quocirca, supposita Aristotelis doctrina, quam contra Platonicos vindicavimus, nempe universalia non esse naturas realiter separatas a rebus sensibilibus, et supposito consequenter intentionem universalitatis, quae est relatio rationis conferentis unum cum pluribus, fieri ab intellectu et non esse in rebus, cum huiusmodi relatio sive intentio sit ens rationis; circa universale directum et obiectivum in praedicando agitur controversia. Ambigitur quippe, utrum natura seu essentia cui immediate intellectus attribuit intentionem univer-

(1) *Metaph.* lib. VII, lect. 14.

salitatis, quaeque est in potentia proxima ad formam universalitatis; utrum, inquam, haec natura sit natura realis secundum se sumpta, vel natura realis prout est intellecta, idest secundum esse quod habet in intellectu; quod eodem recidit ac si quaeratur, an universale obiectivum in praedicando sit actu in intellectu, et potentia in rebus; vel antevertat actum intellectus, et inveniatu actu in ipsis rebus, quae praedicantur de inferioribus. Aliis verbis, an naturae reales, absolute et secundum se spectatae, sint fundamentaliter et remote in potentia ad intentionem universalitatis, vel sint proximum subiectum illius formae seu relationis.

Antequam ad quaestionem dirimendam accedamus, quidam conceptu definiendi sunt, ut terminorum vis ac valor rite cognoscatur.

Triplex naturae consideratio. Natura seu essentia substantiarum compositarum quae ab intellectu nostro directe et propria cognitione apprehenditur, tripartitam habet divisionem; potest quippe spectari vel 1) absolute et secundum se; vel 2) prout habet esse in singularibus; vel 3) prout subsistit in intellectu (1). Hanc triplicatam partitionem sic paucis perstringit Angelicus: « Triplex est alicuius naturae consideratio: una prout consideratur secundum esse quod habet in singularibus, sicut natura lapidis in hoc vel illo lapide; alia vero est consideratio alicuius naturae secundum esse suum intelligibile, sicut natura lapidis consideratur prout est in intellectu. Tertia est consideratio naturae absoluta, prout abstrahit ab utroque esse, secundum quam considerationem consideratur natura lapidis quantum ad ea tantum, quae per se competunt tali naturae » (2).

Partitionis termini declarantur et conferuntur ad invicem.

Natura absolute et secundum propriam rationem considerata idem est ac natura considerata secundum eas condiciones sive ea praedicata, quae ipsi conveniunt ex propria definitione. Natura vero secundum esse in singularibus idem est ac natura considerata secundum eas condiciones sive ea praedicata, quae ipsi competunt ex eo quod habet esse in singularibus. Natura demum considerata secundum esse in intellectu idem sonat ac natura spectata secundum eas condiciones, vel praedicata quae ipsi conveniunt ex esse, quod habet in intellectu.

Verum si consideratio absoluta naturae cum duplici alia consideratione conferatur, nonnullas sibi vindicat differentias, quas accurate recenset S. Thomas (3).

Prima quippe differentia in eo est quod condiciones debitaе cuiuslibet naturae spectatae secundum absolutam considerationem sunt

(1) Opusc. *De ente et essentia*, cap. IV.

(2) *Quodlib.* VIII, q. 1, a. 1.

(3) Opusc. *De ente et essentia*, loc. cit.

praedicata essentialia seu quidditativa; nam homo absolute et secundum se non est nisi animal rationale. Condiciones vero debitaе naturae secundum alias duas considerationes sunt praedicata denominativa: nam homo ex eo quod est in singularibus, denominatur albus, doctus, musicus; et ex eo quod est in intellectu, denominatur species, vel universalis.

Secunda differentia in eo est, quod natura absolute considerata neque est una neque multiplex numero: nam si esset una numero, non posset reperiri in pluribus numero; cum impossibile sit alicui convenire oppositum eius quod ei competit secundum se, ut irrationale homini. Si e contra natura secundum se esset multiplex numero, non posset esse in Socrate in quo necessario est una numero. At natura secundum esse in singularibus habet unitatem et multiplicatam: est enim una numero in Socrate, et multiplex numero in Socrate, et Platone et aliis. In intellectu vero dicit simul unitatem et pluralitatem.

Tertia differentia in eo sita est quod natura secundum se sumpta nullum esse sibi vindicat, scilicet nec esse in uno singulari, nec in pluribus singularibus, nec in intellectu: pariter nec sibi vindicat non esse in singulari, aut in singularibus, aut in intellectu, nempe abstrahit a quolibet esse, ita ut non fiat praecisio alicuius eorum, quia nec includit nec excludit aliquid illorum esse. Id constat eadem ratione ac fundamento. At natura sumpta secundo vel tertio modo alterum illorum esse includit et alterum excludit: nam homo secundum quod est in singularibus, non est in intellectu, et vicissim.

Quarta differentia demum in eo sita est quod natura secundum se sumpta, est illa quae praedicatur de individuis, et non secundum quod est in singularibus, vel in intellectu. Et re vera illud de individuis praedicatur quod in enuntiatione ipsis attribuitur. Atqui individuis attribuitur natura absolute et secundum se sumpta, et non secundum quod habet esse in singularibus neque in intellectu. Ergo natura absolute sumpta praedicatur de individuis. Minor sic declaratur exemplo. Cum dico: *Petrus est homo*, sensus propositionis est: *Petrus est animal rationale*, ita ut nihil attribuat Petro secundum aliquid ipsi debitum ex esse in singulari, aut in intellectu; sed tantum Petro tribuitur habere naturam humanam seu esse animal rationale, quae sunt condiciones naturae humanae secundum absolutam considerationem acceptae (1).

His in antecessum notatis, sequenti propositione quaestionem solvimus.

(1) Cf. CAIET. in opusc. *De ente et essentia*, cap. IV, q. 7.

PROPOSITIO.

Natura quae denominatur universalis, seu cui intellectus attribuitur formam, et relationem universalitatis, non est natura absolute et secundum se spectata, neque secundum esse quod habet in singularibus; sed secundum esse quod habet in intellectu, idest natura intellecta.

Prob. prop. Natura universalis, seu natura cui ab intellectu tribuitur immediate universalitas, est natura cui competit esse speciem et esse universalem, ideoque cui competunt praedicata denominativa quae non attribui possunt individuis existentibus extra animam. Insuper de ratione naturae universalis est unitas et communitas, ut patet ex ipsa universalis definitione. Atqui recensitae conditiones nec reperiuntur in natura secundum se et absolute spectata, multoque minus in natura considerata secundum esse in singularibus. Ergo natura universalis, seu natura, cui intellectus attribuitur immediate intentionem universalitatis ex qua denominatur, non est natura secundum se et absolute sumpta, neque secundum quod subsistit in singularibus, sed secundum quod habet esse in intellectu.

Minor sic declarari potest. Si esse speciem et esse universalem conveniret naturae secundum se sumptae, hoc ipsi competeret in quocumque statu inveniretur; quod enim convenit alicui secundum se, convenit in quocumque ponatur, ut patet ex 1 *Posteriorum*. Idem dicendum de unitate et communitate. Naturae vero prout est in singularibus non competit esse speciem, neque competit unitas simul et multiplicitas. Ergo merito concludimus cum S. Thoma: « Quod ratio speciei accidat naturae humanae secundum illud esse quod habet in intellectu. Ipsa enim natura habet esse abstractum ab omnibus individuantibus, et habet rationem uniformem ad omnia individua, quae sunt extra animam prout essentialiter est imago omnium, et inducens in cognitionem omnium, in quantum sunt homines: et ex hoc quod talem relationem habet ad omnia individua, intellectus adinvencit intentionem speciei et attribuit ei; unde dicit Commentator 1 *De Anima* quod intellectus est, qui facit universalitatem in rebus » (1). Natura quippe dumtaxat secundum esse quod habet in intellectu, sibi vindicat unitatem et communitatem; est enim una, quia est una similitudo repraesentans omnia individua in quantum conveniunt: est etiam communis, quia talis similitudo aequaliter ducit in cognitionem omnium individuorum, puta Petri, Pauli et aliorum hominum in quantum sunt homines.

Occurritur Scotistis. Quod si quis cum Scotistis opponat naturam secundum se et absolute spectatam dici posse aptam natam

(1) Opusc. *De ente et essentia*, cap. IV.

esse in pluribus, quia ipsi minime repugnat esse in pluribus, et ideo merito vocari universalem; nam universale est unum in multis et de multis, idest unum aptum esse in multis et praedicari de multis; respondemus in hac difficultate ceteroquin subtili male permisceri non repugnantiam cum positiva aptitudine et convenientia, quae sunt duo admodum diversa. Etenim si aliquid non repugnat alicui naturae secundum se spectatae, illud potest illi eidem naturae competere secundum adiectas condiciones et varia adjuncta. Sic cum natura humana absolute spectata neque unitatem neque pluralitatem numeralem dicat, cumque neque unitas, neque pluralitas ipsi repugnet, utrumque sibi vindicare potest secundum quod est in uno individuo, vel in pluribus. Ex adverso si naturae humanae secundum se conveniret esse in pluribus, nequaquam posset esse in uno individuo, sed deberet necessario esse in pluribus; quia oppositum eius, quod convenit alicui secundum quod ipsum, nullo modo potest inveniri in illo, uti patet; sic irrationale non potest unquam convenire homini, cum ipsi per se conveniat esse animal rationale.

Res illustratur exemplo: ex eo quod naturae humanae non repugnat neque albedo neque nigredo, potest inveniri talis natura in subiecto albo, et potest etiam inveniri in subiecto nigro; nam ab utraque forma accidentali praescindit, ita tamen ut non fiat praecisio alicuius earum. Quod si natura humana secundum se spectata sibi vindicaret esse albam, non posset inveniri nisi in subiectis albis (1). Quocirca maximam veritatem habet doctrina S. Thomae, iuxta quam « natura hominis absolute considerata, est quae praedicatur de omnibus individuis. Non tamen potest dici quod ratio universalis conveniat naturae sic acceptae; quia de ratione universalis est unitas et communitas. Naturae autem humanae neutrum convenit secundum absolutam considerationem: si enim communitas esset de intellectu hominis, tunc in quocumque inveniretur humanitas, inveniretur communitas; et hoc falsum est, quia in Socrate non invenitur communitas aliqua, sed quidquid est in eo, individuatum est » (2).

Realismus Scotistarum reprobat. Ex mox disputatis innescit falsitas scotistici realismi, et Scotistarum argumentandi ratio fallax et captiosa. Ex eo enim quod natura humana absolute spectata habeat communitatem saltem negativam, quia ipsi non repugnat esse in pluribus, deducunt humanam naturam existentem extra animam seu intellectum, eandem communitatem sibi vindicare, quae conclusio prava est et falsa. Cum enim natura humana extra animam esse nequeat, nisi existens in aliquo singulari individuo, evidenter prout est extra animam non amplius retinet illam communitatem negativam seu in-

(1) CAJET. in opusc. *De ente et essentia*, cap. IV, q. 8.

(2) S. THOM. *De ente et essentia*, cap. IV.

differentiam ad existendum in uno vel in pluribus, quam absolute et solitarie spectata praeseferebat. Exiade est quod perperam concludit qui argumentatur hoc pacto: Natura absolute considerata est negative communis, nempe indifferens ad existendum in uno vel in pluribus: ergo existens extra intellectum conservat eandem communitatem. Nam illa indifferentia quae in natura absolute et solitarie sumpta vigeat, postmodum amittitur et tollitur eo existentiam quam natura sortitur in aliquo singulari, cum quidquid inveniatur in aliquo singulari, in eo individuatum sit.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

Oppon. 1.º Natura secundum se spectata est una et multiplex, nam inest omnibus singularibus. Atqui unitas et multiplicitas alicuius naturae constituunt universale. Ergo natura realis secundum se est universalis.

Resp. Dist. mai. Natura absolute spectata, est una et multiplex negative, quatenus abstrahit ab unitate vel multiplicitate subiectorum, *Conc.* Est una vel multiplex positive quatenus includat vel excludat unitatem aut multiplicitem, *Neg. Contradist. min.* Unitas et multiplicitas, si negative spectentur, constituunt universale, *Neg.* Si positive, *Conc.*

Explico. Natura absolute spectata nihil aliud importat nisi id quod per eius definitionem declaratur, ideoque qua talis praescindit ab unitate vel multiplicitate subiectorum. Quare neque unitas, neque multiplicitas, neque communitas ipsi attribui potest nisi secundum esse quod habet, vel extra animam in singularibus; vel in nostro intellectu, qui ipsam intelligit denudatam a principiis individuantiis. Ergo unitas numerica vel specifica vel generica non convenit naturae secundum se, cum non sit praedicatum quidditativum. Nihilominus naturae absolute et secundum se spectatae non immerito quaedam unitas attribuitur, uti rite probat Caietanus, quae dici potest unitas essentiae seu formae, quaeque neque est numerica neque specifica, sed est fundamentum unitatis specificae (1); nam natura absolute sumpta et non prout est in singularibus, intelligitur a nostro intellectu, et sic in ipso subsistens subicitur intentioni seu relationi universalitatis.

Oppon. 2.º Universale dicitur quod potest praedicari de multis. Atqui natura secundum se et absolute spectata praedicatur de multis individuibus. Ergo natura secundum se spectata est universalis.

Resp. Dist. mai. Universale importat naturam quae praedicatur de pluribus simul cum conditionibus quae necessariae sunt ad hoc ut possit praedicari, *Conc.* Solummodo naturam quae praedicatur, *Subdist.*

(1) CAIET. *De ente et essentia*, cap. IV, q. 6.

Universale in potentia iterum, *Conc.* Universale in actu, *Neg. Contradist. min.* Natura absolute spectata praedicatur de individuibus, sed tamen ab esse in intellectu habet quod possit praedicari, *Conc.* Habet a seipsa, ut possit praedicari, *Neg.*

Explico. In praedicato, seu in praedicabilitate duo sedulo secerenda sunt, nempe id quod praedicatur, et conditio, seu modus essendi qui requiritur ad hoc ut aliqua natura praedicari valeat de aliquo subiecto. Licet enim id quod praedicatur de Socrate et Platone sit natura humana realis, cum dicitur: *Socrates est homo*; vel *Plato est homo*, est quippe praedicatio rei de re; tamen ad hoc ut natura humana praedicari valeat de diversis individuibus, ut aliquid superius de suis inferioribus, necesse est ut illa natura consideretur ab intellectu separata ab esse quod habet in singularibus et a conditionibus eam individuantiis, et sic existens in intellectu, idest prout est intellecta praedicatur de individuibus. Idcirco natura absolute spectata est praedicabilis in potentia, et eius praedicabilitas completur et fit actu per operationem intellectus. Hinc merito Aristoteles docet intellectum nostrum efficere praedicabilitatem et universalitatem in rebus, quia naturis realibus per suam considerationem ipsas apprehendentem separatim ab individuibus, quemdam existendi modum attribuit, secundum quem valent de individuibus praedicari.

Hinc id quod cognoscitur et praedicatur est in rebus, ideoque cognoscimus res et de illis iudicamus; sed conditiones necessariae ut praedicetur ortae ex modo cognoscendi intellectus nostri non sunt in natura secundum se spectata, cum dependeat ab abstractione intellectiva. Praestat audire S. Thomam sic rem paucis et mirifice illustrantem: « Cum dicitur universale abstractum, duo intelliguntur, scilicet ipsa natura rei, et abstractio seu universalitas. Ipsa igitur natura cui accedit vel intelligi vel abstrahi vel intentio universalitatis non est nisi in singularibus; sed hoc ipsum quod est intelligi vel abstrahi vel intentio universalitatis, est in intellectu (1).

Oppon. 3.º Omnis scientia est de universalibus. Atqui scientiae respiciunt naturas reales absolute sumptas. Ergo universalis sunt naturae reales secundum se spectatae, et non prout sunt in intellectu.

Resp. Dist. mai. Scientia est de naturis quae denominantur universales, *Conc.* De universalibus formaliter spectatis seu de universalitate, *Subdist.* Scientia realis, *Neg.* Scientia logica seu rationalis, *Conc. Contradist. min.* Scientia seu cognitio est de rebus abstracte apprehensis, et habentibus in intellectu modum essendi plane diversum a modo essendi quem res sibi vindicant extra intellectum, *Conc.* Habentibus eundem modum essendi in intellectu et extra intellectum, *Neg.*

(1) 1 p. q. 85, a. 2 ad 2.

Explico. In hac difficultate, quae quoad formam dumtaxat differt a praecedentibus, confunditur id quod intelligitur cum modo essendi quem habet res in intellectu intelligente. Id quod intelligitur est in rebus sensibilibus; modus vero quo res intelligitur est in intellectu, cum modus essendi rei non sit idem ac modus intelligendi rem. Universale autem actu obiective duo complectitur, nempe naturam quae intelligitur, et abstractionem secundum quam intelligitur. Ex quo merito infertur scientiam esse de rebus ad quas ultimo terminatur, sed eas non attingere secundum universalium in actu esse in ipso intellectu, et consequenter universalium in actu esse in ipso intellectu; universalium vero in potentia reperiri extra intellectum.

Oppon. 4.º Universale in actu obiective definitur; quod aptum natum esse in pluribus. Atqui natura absolute sumpta, seclusa omni operatione intellectus, est apta nata esse in pluribus. Ergo universale in actu est extra intellectum.

Resp. Dist. mai. Definitur aptum natum esse in pluribus habens actu talem aptitudinem per opus intellectus abstrahentis, *Conc.* Habens in potentia talem aptitudinem, *Neg. Contradist. min.* Natura absolute spectata habet actu talem aptitudinem, *Neg. Potentia, Conc.*

Explico. Aptitudo ad essendum in pluribus potest dupliciter considerari: vel quatenus de ratione alicuius naturae sit ut illa aptitudo ipsi non repugnet, quia per se praescindit ab esse in uno vel in pluribus; vel quatenus haec aptitudo ipsi competat positive, ideoque in quocumque statu inveniatur, huiusmodi aptitudinem importet. In hoc secundo sensu habetur aptitudo quae propria est universalis, et quae non invenitur in natura absolute spectata quae ab illa praescindit, secus illam haberet etiam prout est in Socrate (1).

Oppon. 5.º Universale in actu est proprium obiectum intellectus. Atqui obiectum intellectus praesupponitur ad actum intellectus. Ergo universale est actu extra intellectum.

Resp. Dist. mai. Universale in actu est proprium obiectum intellectus, ita tamen ut in rebus sit in potentia et fiat in actu per intellectum agentem, *Conc.* Ita ut sit actu in ipsis rebus, *Neg. Contradist. min.* Obiectum intellectus praesupponitur ita ut sit intelligibile et universale in potentia, *Conc.* In actu, *Subdist.* Praesupponitur intellectui agenti, *Neg. Intellectui possibili, Conc.*

Explico. Difficultas haec plene solvi non potest nisi declarata sit quaestio de origine et causis cognitionis nostrae intellectivae; satis sit in praesenti pauca de ea re delibare. Res ergo materiales, quae a nobis proprie et directe intelliguntur, prout sunt singulares et individuae, non possunt movere intellectum nostrum, ideoque dicuntur intelligibiles in potentia; sed accedente operatione partis illius in-

(1) CAIET. *De ente et essentia*, cap. IV, q. 8.

tellectivae, quae dicitur *intellectus agens*, fiunt universales et actu intelligibiles; ideoque universale praesupponitur ab intellectu formaliter intelligente, et non praesupponitur ab integra facultate intellectiva quae complectitur intellectum formaliter cognoscitivum, et intellectum agentem, cuius munus est efficere rem materialem actu intelligibilem (1).

Scholion. Postquam a nobis declaratae fuerint praecipuae difficultates, quae circa salebrosam de natura universalium quaestionem agitari solent, praestat ad tractationis complementum, sub unico conspectu ponere, breviterque inter sese conferre varios dicendi modos, quibus utitur Aristoteles ad universale definiendum et declarandum. Triplici potissimum diversaque ratione Philosophus definit universale; nimirum: 1) Universale est *unum in multis* (2). 2) Universale est *unum praeter multa* (3). 3) Universale est *unum aptum inesse multis* (4). Ut autem hae omnes dicendi formulae, quae eodem recidunt, rite percipiuntur, in memoriam revocandum est, universale accipi bifariam. Primo pro natura seu essentia cui intellectus propter aliquid in ea inventum tribuit intentionem universalitatis, et in hoc casu universale denotat rei naturam, quidditatem seu essentiam; uti *animal* praedicatum de homine, et in hoc sensu non est unum in multis; nam natura praedicatorum semper multiplicatur multiplicatis subiectis; ideoque quot sunt homines, tot sunt animalia; verum huiusmodi universale non est actu, sed potentia; nimirum talis natura potentiam habet ut fiat universalis per operationem intellectus.

Secundo sumitur universale pro illa eadem natura prout subiicitur intentioni universalitatis, quam ipsi intellectus attribuit; quod est accipere universale non *denominative* sed *formaliter*, et tunc recte dicitur unum in multis; nam et est unum in consideratione intellectus, et est in multis, quia illud unum ab intellectu cognitum invenitur in multis extra intellectum existentibus. Quocirca illud unum dicitur *praeter multa* non secundum esse, sed secundum considerationem intellectus, quemadmodum contra Platonem argumentatur Philosophus, cum illa unitas sit logica, non realis. Dicitur ex adverso unum *in multis* secundum esse et secundum rem, non quod illud unum, puta natura humana, sit idem numero in multis hominibus, sed quod sit idem secundum rationem speciei sui simile in specie in multis, ita ut realiter sit in illis, cum omnes realiter sint homines.

Quod autem illud unum alibi dicitur a Philosopho *aptum inesse multis*, hoc asseritur pro illis naturis universalibus, quae de facto sub-

(1) Cf. CAIET. loc. cit.

(2) 2 *Poster. Analyt.* text. 27.

(3) 10 *Metaph.* text. 6.

(4) 7 *Metaph.* text. 45.

sistunt in uno individuo, licet non sit contra earundem rationem subsistere in pluribus singularibus. Haec vero universalia non sunt unum actu in pluribus, sed solum potentia, quae denotat non repugnantiam (1). Universale ergo habet unitatem in intellectu, multiplicatam vero extra intellectum, et hanc multiplicatam quandoque sibi vindicat actu, quandoque potentia, secundum quod natura subiecta formae universalitatis vel est multiplicata in pluribus, vel solum multiplicabilis, licet non multiplicata.

ARTICULUS VI.

DE UNIVERSALI DIRECTO ET REFLEXO.

RERUM CONTINUATIO. Quandoquidem superius partiti sumus universale in directum et reflexum, quorum utrumque suo modo dependet ab actibus intellectus, ad faciliorem rei intelligentiam, et ad praecoccupandas difficultates, determinandum est quo pacto dependeat ab intellectu tum primum tum secundum. Cum vero universale directum appelletur etiam metaphysicum, materiale seu obiectivum, et e contra universale reflexum dicatur etiam logicum et formale, antequam ad quaestionem terminandam aggrediamur, explicandi sunt paulo uberius partitionis termini.

Declarantur termini. Universale dicitur *directum*, quia natura materialis directe percipitur per propriam speciem ab intellectu, abstracta tamen a principiis individuantiis, et sic evadit universalis, id est apta praedicari de multis: dicitur *metaphysicum*, quia quamvis huiusmodi essentia materialiter et physice existat in singularibus extra animam, nihilominus apprehenditur immaterialiter et universaliter, et sic secundum modum essendi in intellectu supergreditur modum existendi in rebus visibilibus et physicis: dicitur *materiale*, quia natura sic abstracte apprehensa, et existens obiective in intellectu, est subiectum vel quasi materia, cui intellectus per actum reflexum attribuit formam seu relationem universalitatis. Ex opposito universale dicitur *reflexum*, quia habetur per actum intellectus redeuntis in essentiam abstracte perceptam per actum directum, et comparantis quidditatem obiective reluentem in actu directo cum pluribus subiectis in quibus multiplicata invenitur, et ei attribuentis intentionem generis seu speciei, id est universalitatis: dicitur *logicum*, quia huiusmodi universalitas est relatio rationis seu secunda intentio; nam genus, species et generatim praedicabile non dicuntur nisi de rebus intellectis, id est prout subsistunt in

(1) ARIST. loc. cit. Cf. COSMUM ALAM. Log. q. 2, a. 4, praesertim ad 3.

intellectu: dicitur *formale* per oppositionem ad universale directum, quod est subiectum formae universalitatis.

Quocirca in universali generatim spectato tria considerata veniunt, nimirum: 1) natura quae denominatur universalis a forma universalitatis, 2) conditio seu modus essendi illius naturae, ut proxime suscipere valeat relationem universalitatis, 3) denique ipsa forma seu intentio universalitatis. Aliis verbis: universale obiectivum in potentia; universale obiectivum in actu; et universale formale. Primum est in rebus extra animam; secundum habetur per intellectum directe et abstracte cognoscentem naturam materialem; tertium dependet ab intellectu revertente supra quidditatem, quae subsistit in actu directo eiusdem: ideoque natura existens extra intellectum est immediate et proxime in potentia ad universale directum, et mediante abstractione intellectus est in potentia ad formam universalitatis.

PROPOSITIO.

Universale directum est in rebus sensibilibus quoad id quod intelligitur, licet alio modo intelligatur ac est in rebus: universale reflexum non est nisi in intellectu. Hinc primum est potentia in rebus, actu vero in intellectu; secundum in rebus non est nisi fundamentaliter.

Prob. prop. quoad primam partem sequenti ratione. Universale directum quoad id quod intelligitur, id est quoad essentiam per ipsum importatam, praedicatur de singularibus existentibus extra animam. Atqui non posset sic praedicari, nisi id quod praedicatur et intelligitur esset in rebus quibus praedicatum attribuitur. Ergo universale directum quoad id quod intelligitur et praedicatur est in rebus extra animam. Verum quoad modum, quo intelligitur, non est extra animam, id est res intellecta quae praedicatur, habet diversum essendi modum in intellectu ac habet extra intellectum. Siquidem in se est materialiter et concrete; in intellectu est immaterialiter et abstracte. Quare eadem natura quae prout singulariter, et individuatam existit extra intellectum non est praedicabilis de pluribus, existens in intellectu abstracta ac demutata a principiis individuantiis, evadit apta praedicari de multis, seu praedicabilis de inferioribus. Unde natura quae praedicatur est in rebus; conditio necessaria ad hoc ut praedicetur, nempe abstractio, est in intellectu; et quoniam abstractio efficit ut natura habeat diversum modum essendi in intellectu, consequitur rem intellectam esse extra animam, modum intelligendi esse in intellectu. Hoc idem est, ac si dicatur: universale directum quoad id quod intelligitur est in rebus, non vero quoad modum quo res intelligitur.

Prob. quoad aliam partem. Nominem universalis reflexi intelligi potest vel universalitas, vel natura cui universalitas attribuitur. Atqui

tum universalitas quae est relatio rationis, tum ipsa natura prout subiicitur intentioni universalitatis non est nisi in intellectu. Ergo universale reflexum non est nisi in anima. *Maiores* patet, quia universale sumi potest vel formaliter pro ipsa forma universalitatis, vel denominative, nempe pro natura quae ab illa forma denominationem accipit. Porro, ut *minor* declaretur, forma non est nisi in intellectu, cum sit relatio rationis; natura denominata et subiecta illi formae est etiam in intellectu, ut probavimus, quia neque naturae secundum se, neque prout est in singularibus intellectus attribuit formam universalitatis. Ergo universale reflexum non est nisi in anima. Doctrinam mox expositam mirifica perspicuitate enodat S. Thomas, suamque explicationem ita concludit: « Sic igitur patet quod naturae communi non potest attribui intentio universalitatis, nisi secundum esse quod habet in intellectu: sic enim solum est unum de multis, prout intelligitur, praeter principia, quibus unum in multa dividitur: unde relinquitur, quod universalis, secundum quod sunt universalis, non sunt nisi in anima. Ipsae autem naturae quibus accidit intentio universalitatis, sunt in rebus. Et propter hoc nomina communia significantia naturas ipsas praedicantur de individuis; non autem nomina significantia intentiones. Socrates enim est homo, sed non est species, quamvis homo sit species » (1).

Difficultates quae obiectari possent contra praesentem propositionem iam praecoccupatae et solutae sunt in superioribus articulis: quare, ne actum agamus, ad alia explicanda progredimur.

ARTICULUS VII.

DE ACTIBUS INTELLECTUS AD EFFORMANDUM UNIVERSALE REQUISITIS.

QUAESTIONIS RATIO. In intellectu humano duplex potissimum considerari potest operatio cognoscitiva; altera quae dicitur abstractio, quae essentiam aliquam rei materialis immaterialiter cognoscimus praescindendo vel a principiis individuantibus, quae illam determinant ad esse huius vel illius singularis, vel a differentiis, quae aliquid superius ad inferius coarctant (2); altera quae dicitur comparatio, qua nempe intellectus conferendo notionem superiorem cum suis inferioribus apprehendit eam ipsis convenire, ideoque esse unum quid commune pluribus. Porro inquirendum venit utrum ad efformandum universale formaliter et complere sufficiat cognitio abstractiva qua apprehenditur aliqua natura abstracta a conditionibus individuantibus, et ab omni differentia, ideoque apprehenduntur *plura ut*

(1) *De Anima*, lib. II, lect. 12.

(2) 1 p. q. 85, a. 1 ad. 1.

unum, nempe constituentia unum intellectum, secundum quod similia sunt; vel requiritur etiam notitia comparativa, iuxta quam illud unum, quod per abstractionem subsistit in mente repraesentans plura in eo in quo similia sunt, confertur cum pluribus et diversis, quae subsistunt extra mentem, et intelligitur in omnibus reperiri, et de illis praedicari. Quaestioni sic propositae in promptu responso est; nimirum necessariam esse utramque cognitionem abstractivam et comparativam; alteram ad habendum unum praeter multa non secundum rem, sed secundum considerationem; alteram ad intelligendum illud unum realiter reperiri divisum in multis.

Abstractio et comparatio. Abstractio quae dicitur per modum simplicitatis pertinet ad primam mentis humanae operationem per quam intellectus humanus considerat actu directo quidditatem rei materialis quae est eius proprium et proportionatum obiectum, non consideratis principiis individuantibus, quae determinant illam essentiam ad existendum materialiter extra mentem in hoc vel illo singulari. Haec consideratio efficit, ut illa essentia quae in re subsistit materialiter et multiplicata ac divisa secundum esse in pluribus individuis, nascatur in intellectu intentionalem et immaterialem subsistentiam, secundum quam illa quidditas, quae in re est multiplex et divisa, secundum considerationem intellectus evadit una et indivisa, et habet quandam rationem universalem, quia secundum esse intentionale est una imago repraesentativa plurium in eo in quo illa plura similia sunt inter sese (1). Verum enim intellectus quandoque illam quidditatem seu formam abstractam a principiis individuantibus vel a specificis differentiis confert cum rebus realiter existentibus, et apprehendit in iisdem ipsam reperiri: propterea quidditati intentionaliter subsistenti adiungit intentionem universalitatis, id est unius formae repraesentantis plura, in quo formalis et perfecta ratio universalis sita est.

PROPOSITIO.

Ad efformandum universale formaliter et perfecte, id est universale logicum, necessaria est tum abstractio tum comparatio intellectus.

Prob. prop. 1.º Ad habendum universale formaliter et complere requiritur intentio universalitatis alicui quidditati attributa. Atqui intentio seu relatio universalitatis attribui nequit nisi naturae subsistenti in intellectu immaterialiter et abstracte. Ergo notitiae comparativae, quae efformat intentionem seu relationem universalitatis, praeponenda est intellectualis abstractio, qua natura per considerationem separata

(1) *De Anima*, lib. II, lect. 12; 1 p. q. 85, a. 1 ad. 1.

et spoliata a principiis individuantiis et a specificis differentiis, valet subiecti illi intentioni.

Prob. 2.º Universale definitur a Philosopho: Unum praeter multa, et unum in multis. Atqui ad habendum aliquid quod sit simul unum praeter multa, et unum in multis, necessaria est cognitio abstractiva et comparativa. Ergo stat propositio.

Arg. evolvitur. Ad maiorem quod attinet, ut intelligatur natura universaliter, 1) intelligi debet praeter principia individuantia quae ipsam determinant ad esse huius vel illius singularis. Iam vero intelligere naturam praeter principia individuantia idem est ac intelligere unum praeter plura. Ergo ad universale requiritur ut sit unum praeter plura, id est quid unum in intellectu repraesentans plura, secundum illud in quo similia et convenientia sunt, cum hoc dumtaxat modo efficere valeant unum intellectum. 2) Necessae est ut universale intelligatur unum in pluribus; nam intelligi debet ut quid in inferioribus et individuis de quibus praedicatur, et sic erit unum et plura; unum secundum quod est in intellectu per unicam speciem, plura secundum quod res quae repraesentatur est in pluribus, secus de ipsis praedicari non posset. Hoc idem est ac apprehendere unum in multis. Patet ergo propositio *maior* argumenti. Neque minus perspicua est propositio *minor*. Nam natura intelligitur praeter principia individuantia per abstractionem, et intelligitur esse in inferioribus de quibus praedicatur per comparisonem naturae communis cum individuis quae illam participant per realem multiplicationem et divisionem in ipsis. Brevius: completa ratio universalis tunc habetur, cum ab intellectu efformatur intentio universalitatis; haec autem solum formari potest, cum intellectus naturam a conditionibus individuantiis abstractam tribuit pluribus individuis comparando quidditatem cum individuis in quibus inest.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

Oppon. 1.º Universale dicitur a Philosopho: « Quod aptum natum est inesse multis » (1). Atqui essentia rei intellecta per abstractionem praeter principia individuantia recte dicitur *apta nata inesse multis*. Ergo ad efformandum universale sufficit simplex abstractio.

Resp. Dist. mai. Et his verbis describitur a Philosopho universale fundamentale, *Conc.* Formale, *Neg.* Etenim, uti ex dictis colligi potest, ad formalem rationem universalem, id est ad naturam aliquam habendam, quae subiecta sit intentioni seu relationi univer-

(1) *Metaph.* lib. VII, text. 45.

salitatis, non sufficit aptitudo, id est non repugnantia ad essendum in pluribus; sed requiritur insuper ut intellectus contectus huiusmodi naturam positive esse participabilem a pluribus differentiis specie vel numero. Sic enim illam apprehendit sub intellectu generis vel speciei, ideoque sub intellectu universalis.

Oppon. 2.º Natura dicitur universalis quatenus habet rationem uniformem ad sua inferiora, et est forma quaedam una per intellectum, communis pluribus. Atqui huiusmodi est natura abstracta. Ergo universale fit per abstractionem.

Resp. Dist. mai. Si sermo est de universali completo et formali, requiritur etiam cognitio illius uniformitatis per comparisonem naturae ad sua inferiora, *Conc.* Sufficit apprehendere naturam habentem uniformitatem, quin ipsa apprehendatur uniformitas, *Neg.* Et pari modo, *Contradist. min.* Licet enim natura abstracta per intellectum a principiis individuantiis habeat quandam uniformitatem ad sua inferiora; tamen haec uniformitas est incompleta, potentialis et potius negativa; completur autem per intellectum conferentem naturam abstractam cum suis inferioribus, et positive intelligentem rationem uniformitatis, quae est relatio rationis conferentis unum pluribus.

Oppon. 3.º Proportionatum obiectum intellectus nostri est universale. Atqui ad habendum huiusmodi obiectum sufficit abstractio intellectus agentis qui facit naturam sensibilem actu intelligibilem. Ergo universale fit per simplicem abstractionem.

Resp. Dist. mai. Obiectum intellectus est universale fundamentale vel obiectivum, *Conc.* Universale formale, id est natura simul cum relatione universalitatis, *Neg.* Et sic patet, *Contradist. min.* Etenim proportionatum obiectum intellectus humani est natura rei materialis abstracta a conditionibus individuantiis, quibuscumque coniuncta est. Natura autem sic considerata est universalis fundamentaliter, id est huiusmodi, ut ipsi attribui possit intentio et relatio universalitatis.

Oppon. 4.º Natura est singularis per materiam individualem. Ergo evadit universalis per abstractionem a tali materia; nam opposita oppositis rationibus constituuntur.

Resp. Dist. ant. Singulare materialiter consideratum fit per materiam individualem, *Conc.* Formaliter spectatum, id est simul cum intentione singularitatis, *Neg.* Singulare enim si spectatur formaliter, includit intentionem singularitatis, ideoque praeter naturam contractam per principia individuantia dicit relationem singularitatis ad universale cui subest, quae rationis relatio est secunda intentio.

Conspectus totius quaestionis. Ut quaestio de universalibus sub uno veluti conspectu ponatur et incommoda tum conceptualismis

tum realismi exaggerati ultro citroque diligentius vitentur, integram controversiam summam ad haec capita revocamus.

1.º Universale, quod spectata vi nominis est unum versus alia vel versus plura, definitur a Philosopho: *Unum aptum inesse multis et praedicari de multis univoce et divisim*. Dicitur etiam: *unum praeter multa, et unum in multis*.

2.º Universale est duplex, nimirum directum seu metaphysicum seu obiectivum, et reflexum seu logicum seu formale. Primum denotat naturam vel quidditatem aliquam rei materialis habentem esse in singularibus corporatis extra animam, sed ab intellectu consideratam abstracte et universaliter, id est praescindendo a conditionibus eam individuantes et ab esse quod habet in singularibus. Secundum addit naturae vel quidditati sic intellectae intentionem seu relationem universalitatis, quae relatio est ens rationis seu secunda intentio.

3.º In universali metaphysico, directo seu obiectivo distinguenda est natura seu quidditas quae intelligitur, quae realiter invenitur in rebus subsistentibus extra animam, et abstractio intellectus nostri secundum quam natura illa subsistit immaterialiter et intentionaliter in mente. Propterea una eademque natura quae intelligitur et existit in rebus, habet duplicem essendi modum plane diversum; alterum in rebus visibilibus, alterum in intellectu: in rebus est materialiter, singulariter et concrete; in intellectu est spiritualiter, universaliter et abstracte. Hic duplex essendi modus veritatem cognitionis minime labefactat, cum intellectus rebus attribuat quidditatem intellectam, non modum intelligendi eam; ad veritatem quippe cognitionis non requiritur ut modus essendi rei sit idem ac modus intelligendi rem (1).

4.º In universali reflexo, logico, vel formali distinguenda est natura immaterialiter, abstracte, et universaliter subsistens in intellectu, et relatio universalitatis quae est ultima forma complens rationem universalis, et efficiens, ut positive et plene intelligatur unum esse in pluribus.

5.º Natura prout subsistit in singularibus, est in potentia intelligibilis, et in potentia universalis obiective. Prout intelligitur directe per actum intellectus abstrahentis et denudantis ipsam a conditionibus individuantes, evadit universalis actu obiective. Prout per actum reflexum naturae sic abstractae et in anima immaterialiter subsistenti adiungitur relatio seu intentio universalitatis, habetur universale in actu formaliter seu universale logicum. Hinc natura seu quidditas rerum sensibilibus in singularibus existens, est in potentia ad universale obiectivum: abstracta per intellectum a conditionibus individuantes et immaterialiter in intellectu existens, est universalis

(1) *Metaph.* lib. I, lect. 10; 1 p. q. 13, a. 12 ad 3.

in actu obiective, et in potentia proxima ad universale logicum: subiecta intentioni seu relationi universalitatis evadit universalis in actu formaliter.

6.º Universalia seu naturae universales in actu non sunt neque in seipsis extra intellectum, id est naturae reales et subsistentes, neque sunt formae subiectivae actuantes intellectum, sed sunt naturae intellectae, id est obiective existentes in intellectu per species repraesentantes quidditates sensibilibus abstractas a principiis individuantes.

7.º Tandem universale obiectivum et directum fit per cognitionem abstractivam qua mediante essentia specifica intelligitur secundum principia quidditativa quae omnibus individuis illius speciei sunt communia: universale formale et reflexum insuper expostulat notitiam comparativam per quam essentia abstracte intellecta refertur ad plura individua in quibus invenitur, et sic efflorescit unum in pluribus, id est unum et indivisum secundum considerationem; sed secundum rem multiplex et divisum in pluribus singularibus; ideoque unitas communitatis dependet ab intellectu abstrahente, multiplicitas separationis a reali multiplicatione et divisione illius naturae, quae sine contradictione est *una secundum esse in intellectu et multiplex secundum esse in singularibus*.